

ГЛОБАЛ ИҚТИСОДИЙ СИЛКИНИШЛАР ШАРОИТИДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Аннотация. Жаҳонда юз бераётган глобал иқтисодий силкинишлар ва рақобат борасидаги жиддий курашлар мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий, молиявий, халқаро савдо ва миграция борасидаги масалаларни ҳал этиши зарур эканлигини кўрсатмоқда.

Калим сўзлар: иқтисодий силкинишлар, рақобат, рақамли иқтисодиёт, рақамли технологиялар

Глобал иқтисодиётдаги силкинишлар даврида инвестиция, интеграция, инновация, миграция, халқаро савдо, туризм ҳамда ахборот коммуникация соҳаларининг ривожланиши миллий иқтисодиётнинг ўсиш даражасига ўз таъсирини кўрсатаётган асосий омиллардан бирига айланди.

Мамлакатимизда 2017 йилда қабул қилинган Ҳаракатлар стратегияси ва унда белгиланган устувор вазифаларни ўз вақтида амалга ошириш мамлакатнинг халқаро даражадаги мавқеини мустаҳкамлаш, иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини таъминлаш, корхоналар салоҳиятини юксалтириш, ишлаб чиқаришга инновацияларни кенг жорий этишни таъминлашга асос ҳисобланади. Бу эса иқтисодиётнинг тармоқ ва соҳаларида ресурслардан оқилона фойдаланиш ҳамда ишлаб чиқаришни рақамли иқтисодиёт негизида шакллантириш муҳим эканлигини кўрсатади [1]. Чунки, иқтисодиётнинг турли соҳаларига рақамли технологияларни кенг кириб бориши ҳамда мамлакатимизда электрон ҳукумат тизимини жорий этишни бочқичма-босқич ҳал этилиши бевосита рақамли иқтисодиётнинг шаклланишига асос бўлади.

“Рақамли иқтисодиёт” атамаси ҳозирги кунда жамиятимиз кундалик ҳаётига кириб келган ва оммалашаётган тушунчалардан бири ҳисобланади.

Мазкур атама дастлаб 1995 йилда АҚШ Массачусет университетининг ахборот технологиялари бўйича мутахассиси, дастурчи Николас Негропonte томонидан амалиётга киритилиб, “Рақамли иқтисодиёт” атамаси - атомлар ҳаракатидан битлар ҳаракатига ўтиш метафораси шаклида ифодалаган [2].

Ҳозирги кунда илмий адабиётларда “Рақамли иқтисодиёт” атамаси мутахассислар, тадқиқотчи ва олимларнинг фаолияти туридан келиб чиқиб турлича талқин қилинмоқда. Мазкур атама бўйича ҳозирча яхлит бир таъриф мавжуд эмас. Тадқиқотларимизни кўрсатишича, ушбу атамага иқтисодий нуқтаи назардан қуйидаги ёндашувлар мавжудлигини алоҳида таъкидлашимиз мумкин. “Рақамли иқтисодиёт” бу -

- реал борлиқни ўзида ифодаловчи виртуал муҳит;
- рақамли технологияларга асосланган ишлаб чиқаришни ташкил этиш;
- интернет технологияларига асосланган жамият;
- иқтисодиёт соҳасининг янги бир кўриниши;
- онлайн-савдо ва савдо майдончалари, веб-иқтисодиёт;
- ахборотларни қайта ишлаш, сақлаш узатиш борасидаги янги усуллар генерацияси, ахборот коммуникацияси ва рақамли технологияларига асосланган иқтисодиёт;
- янги технологиялар, платформалар ва бизнес моделларини яратиш ва уларни кундалик ҳаётга жорий этиш орқали мавжуд иқтисодиётни янгича тизимга кўчириш [3].

Юқоридагилардан келиб чиқиб “Рақамли иқтисодиёт” тушунчасига ижтимоий-иқтисодий, молия-солиқ, пул-кредит, сиёсий-маданий, маданий-маърифий муносабатлардаги алоқаларга рақамли технологияларни қўллаш ёрдамида амалга оширувчи янги тизим сифатида қарашимиз мумкин.

Рақамли иқтисодиётнинг асосий белгилари ахборот-коммуникация технологиялари асосида юқори даражада автоматлаштирилганлик, электрон ҳужжат алмашинувини сифатли амалга оширишнинг мавжудлиги, молия, солиқ, божхона, тижорат банклари, бухгалтерия, аудиторлик ва бошқарув тизимларининг ўзаро электрон интеграциялашуви, маълумотларнинг электрон

базалари, CRMнинг (мижозлар билан ўзаро муносабат тизими) мавжудлиги ҳамда турли хилдаги корпоратив тармоқларни ягона электрон платформа асосида бирлашувидир. Ҳозирда “Рақамли иқтисодиёт” тушунчасини бутун дунё сиёсатчилари, иқтисодчилари, журналистлари, тадбиркорлари ва бошқа соҳа вакиллари ҳам ўз фаолиятларида қўлламоқдалар.

2016 йилда Жаҳон банки томонидан рақамли иқтисодиётнинг ривожланганлик ҳолати, иқтисодиётга таъсири тўғрисида илк таҳлилий маъруза эълон қилинди. Мазкур маърузада “Рақамли иқтисодиёт бу – иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларни рақамли технологияларни қўллаш асосида амалга ошириш тизими” - деган ёндашув илгари сурилган. Шу билан бирга, маърузада у интернет фаолияти асосида ташкил топган иқтисодиёт, электрон иқтисодиёт ёки веб-иқтисодиёт деган терминлар билан ҳам ифодаланиши таъкидлаб ўтилган [4].

Бу борада мамлакатимизда ҳам бир қанча тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 февралда «Ахборот технологиялари ва коммуникациялари соҳасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ҳамда 2020 йил 2 мартдаги «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида»ги Фармонлари қабул қилинди. Бу фармонлар мамлакатда рақамли иқтисодиётни жадал ривожлантириш бўйича муҳим вазифаларни белгилаб берди. Жумладан, рақамли иқтисодиёт соҳасидаги устувор йўналишлар сифатида қуйидагилар белгиланди:

1. рақамли инфратузилмаларнинг замонавий талаблар асосида модернизация қилиниши;
2. саноат тармоқларида маҳсулотлар сифати ва рақобатбардошлигини таъминлаш ҳамда самарадорликни ошириш бўйича технологияларни қўллаш орқали “Рақамли ишлаб чиқариш”ни йўлга қўйиш;

3. рақамли технологиялар ва платформалар яратиш ҳамда рақамли хизматлар кўрсатиш соҳасида максимал даражада кичик ва ўрта корхоналар ташкил этиш ҳамда самарали фаолиятини таъминлаш;

4. давлат, тадбиркорлар ва фуқароларга маълумотларни сақлаш ва қайта ишлаш бўйича фойдаланиш қулай, барқарор, хавфсиз ва иқтисодий самарали хизматлар кўрсатилишини таъминлайдиган маълумотларни қайта ишлаш марказлари яратиш;

5. ҳокимият, тадбиркорлар ва фуқаролар эҳтиёжларини қондириш учун маълумотлар билан ишлашнинг рақамли платформаларини жорий этиш;

6. нақд пулсиз (электрон) тўловлар, масофадан фойдаланиш ва банк-молия соҳасидаги фаолиятнинг бошқа электрон шакллари тизимларига тўлиқ ўтиш;

7. электрон тўлов воситаларининг жаҳон тўлов тизимлари билан интеграциясини таъминлаш;

8. ахборот технологиялари соҳасида инновацион фаолиятни қўллаб-қувватлаш учун технопарклар, бизнес-хаблар, илмий-технологик кластерлар ва коворкинг-марказлар, венчур жамғармаларнинг барқарор ўсишини таъминлаш.

Мазкур вазифаларни амалга оширилиши келажакда мамлакатимизда макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш, рақамли иқтисодиётни шакллантириш ва унинг фаолият кўрсатиши учун муҳим аҳамиятга эга бўлган соҳа ва тармоқларни ривожланишига сабаб бўлади. Таъкидлаб ўтилган вазифаларни ҳал этилиши таркибида фан сиғими юқори бўлган товар ва хизматларни ишлаб чиқариш ва экспорт қиладиган мамлакатлар қаторидан жой олишга имконият беради. Бу эса миллий иқтисодиётимизга самарали менежмент тизимини жорий этиш, турмуш сифатини ошириш, жаҳон хом-ашё, технологик ва озиқ-овқат бозорлари конъюктурасига боғлиқликдан халос бўлишга, электрон тижорат ва онлайн савдо ҳажмини оширишга олиб келади. Натижада рақамли иқтисодиётга ўтиш Ўзбекистон учун қуйидаги натижаларга эришиш имконини беради:

1. аҳоли, бизнес, давлат бошқаруви органлари орасидаги ўзаро муносабатлар, хизмат кўрсатиш тезлашади ва шаффофлиги таъминланади;
2. доимий равишда ишончли, сифатли ва тезкор маълумотларга эга бўлиш масаласи ҳал этилади;
3. ишлаб чиқариш сифат ва тезкорлик жиҳатдан ўсади;
4. “рақамли ишлаб чиқариш” эвазига янги турдаги маҳсулотлар ва хизматлар пайдо бўлади;
5. яширин иқтисодиёт кўлами кескин камайиб, қора бозорга барҳам берилади;
6. бошқарув, саноат ишлаб чиқариш ҳамда барча соҳаларда шаффофлик таъминланиши ва инсон аралашувининг максимал даражада камайиши ҳисобига коррупция даражаси камаяди;
7. ялпи ички маҳсулот ҳажми ошади.
8. «Электрон ҳукумат» тизимини ривожлантириш концепцияси лойиҳасига мувофиқ 2025 йилга бориб ЯИМда АКТ улушини 5,0% га, 2030 йилда эса 10% гача оширишга эришилади.

Хулоса сифатида рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йўлини танлаган давлатларда ахборот технологиялари соҳасида ва умуман, электрон тижорат ҳамда ҳужжатлар айланмаси соҳасида янги йўналишларни очиб беради. Жамиятнинг “Рақамли технологиялар” томон бурилишига бутун жаҳон интернет тармоғи ва сифатли алоқанинг ривожланиши сабаб бўлди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. // Халқ сўзи. 2017 йил 23 декабрь. №258(6952). 1-5 б.
2. Маркова В.Д. Цифровая экономика: учебник /-М.: ИНФРА-М, 2019. - 186 с.
3. Лapidус Л.В. Цифровая экономика: управление электронным бизнесом и электронной коммерцией: учебник / -М.: ИНФРА-М, 2019. -479 с.

4. Основы цифровой экономики. Под ред. М.И.Столбова, Е.А.Бренделева. Учебное пособие / -М.: Издательский дом «НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА», 2018. -238 с.

**Ташкентский государственный
экономический университет
К.э.н., доцент кафедры «Информационные
технологии в экономике»
Жуковская Ирина Евгеньевна
irishka.165@mail.ru**

ЦИФРОВЫЕ ПЛАТФОРМЫ – ВАЖНЫЙ АСПЕКТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. Настоящая статья посвящена вопросам эффективного применения цифровых платформ в отраслях и сферах национальной экономики. Автором показано, что в условиях формирования цифровой экономики цифровые платформы являются необходимым инструментом эффективной организации информационного обмена, хранения больших объемов данных, поиска информации по различным запросам пользователей, обучения, предоставления услуг населению.

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровые платформы, эффективность, оптимизация, качество предоставления информации.

В настоящее время в мировом масштабе идет процесс формирования цифровой экономики. О важности настоящего процесса свидетельствует тот факт, что во всех странах, в том числе и в Узбекистане принимаются важные правительственные решения по развитию цифровой экономики.

Президент Республики Узбекистан Ш.М. Мирзиёев 24 января 2020 года в своем послании Олий Мажлису отметил, что для достижения передовых результатов в экономическом развитии страны необходимо глубоко освоить